

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Чернівецька обласна військова адміністрація
Чернівецька обласна рада
Науково-дослідний Центр Буковинознавства (Чернівці)
Чернівецька обласна організація
Національної спілки краєзнавців України

XIV БУКОВИНСЬКА МІЖНАРОДНА ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА КОНФЕРЕНЦІЯ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Чернівці, 27 – 28 жовтня 2023 р.

Чернівці – 2023

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Чернівецька обласна військова адміністрація
Чернівецька обласна рада
Науково-дослідний Центр Буковинознавства (Чернівці)
Чернівецька обласна організація
Національної спілки краєзнавців України

XIV БУКОВИНСЬКА МІЖНАРОДНА ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА КОНФЕРЕНЦІЯ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Чернівці, 27 – 28 жовтня 2023 р.

Чернівці – 2023

УДК: 94(477) (063)

Друкується за ухвалою Вченої ради факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол № 1 від 29.09.2023 р.).

XIII Буковинська міжнародна історико-краєзнавча конференція. Тези доповідей. Чернівці, 27 – 28 жовтня 2023 р. / Наук. ред. О.В. Добржанський. Чернівці: Технодрук, 2023. 227 с.

У збірнику тез учасників конференції на основі сучасних методологічних підходів розглядаються актуальні питання історичного минулого Буковини та Північної Бессарабії, історії України, історіографії, джерелознавства, історичної й політичної регіоналістики та етнології.

УДК: 94(477) (063)

Редакційна колегія:

Голова: проф. О.В. Добржанський.

Члени: проф. М.К. Чучко, проф. Ю.І. Макар, доц. М.Р. Гуйванюк (відповідальний секретар), доц. Г.М. Скорейко, асист. Т.Р. Ковалець, асист. О.В. Руснак, асист. Н.М. Христан.

Рецензенти:

Юрій М.Ф. доктор історичних наук, професор.

Райківський І.Я. доктор історичних наук, професор.

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ БУКОВИНИ ТА ПІВНІЧНОЇ БЕССАРАБІЇ

Калініченко Віталій, Пилипець Валерія Скроневі кільця зі слов'янських пам'яток Буковини	9
Пивоваров Сергій, Калініченко Віталій Елементи клинкової зброї з Чернівського городища XIII ст.: нові знахідки	11
Ільків Микола Археологічні старожитності Північної Буковини на австрійських картах останньої третини XVIII ст.	14
Gumenâi Ion S.S. Cușnicov și problema proprietăților din gaiaua Hotinului	17
Ротар Оксана Польсько-литовська гусарія під Хотинном: з історії битви 1673 р.	19
Драгомирецька Оксана Ктиторський портрет великого гетьмана литовського Михайла Казимира Паца: з приводу іконографії Хотинської битви 1673 р.	22
Бабчук Сергій Вплив пожеж на зовнішній вигляд міста Чернівці у другій половині XVIII та першій половині XIX ст.	25
Дейнека Михайло Німецький вплив на Буковину до XIX ст.	27
Безаров Олександр «Єврейська присяга» у судовій практиці Російської імперії у XIX ст. (за матеріалами Хотинського повітового і земського судів)	29
Чучко Михайло Матримоніальні зв'язки родин буковинських православних священників Ганицьких, Козаків та Тимінських в XIX – на початку XX ст.	32
Добржанський Олександр Взаємини А. Ончула з представниками українського національного руху на Буковині на початку XX ст.	35
Ільків Марія Творча спадщина Анни Кіслінгер в колекції Чернівецького обласного художнього музею	39
Дутчак Інна Питання національної самоідентифікації у середовищі української молоді Буковини на рубежі XIX – XX ст.	42

Шуршикова Кароліна Становище румунів під час російської окупації Буковини 1914 р.	44
Слюсар Олег Поховання на «цвинтарі героїв» міста Чернівці в період Першої світової війни (на матеріалі книги поховань римо-католицької парафії міста Чернівці 1915 – 1933 рр.)	46
Темофійчук Юрій Омелян Попович та його роль у встановленні української влади на Буковині у 1918 р.	48
Дробіна Лілія, Яценюк Галина Діяльність урядів Галичини і Буковини направлена на об'єднання українських земель (1918 – 1919 рр.) (на основі спогадів галицького дипломата Лонгіна Цегельського)	51
Стасюк Олександра Перший радянський електоральний досвід населення Буковини	55
Богачик Тамара Становлення системи шкільної освіти Чернівецької області у 1940 – 1941 рр.	58
Коняєва Карина Депортація ромів Буковини та Бессарабії до Трансністрії	60
Комарніцький Олександр, Комарніцька Людмила До питання про закриття Чернівецького педагогічного інституту у середині 50-х рр. ХХ ст.	63
Шилюк Олег Скарби університетської книгозбірні: формування цифрового краєзнавчого контенту	66
Семенюк Микола Походження назви поселення Рогізна	68
Чebаник Віталій Особливості політичного простору Чернівецької області на рубежі ХХ – ХХІ ст.	70
Струтинський Владислав Культурно-просвітницькі та наукові проекти національних громад краю та їх вплив на поглиблення співпраці Буковини з регіонами сусідніх країн	73
Іванчук Марія Історико-краєзнавчий вектор у практичній діяльності вчителя початкових класів	77

КРАЄЗНАВСТВО ТА ІСТОРИЧНА РЕГІОНАЛІСТИКА

Скакальська Ірина Персоналістика в регіональній історії	80
--	----

Ревага Наталія Історичне краєзнавство та його значення (на прикладі села Комарівка на Переяславщині)	83
Майоров Володимир Розвиток просторової компетентності учнів ЗСО через інтерактивні заняття з історії у краєзнавчому музеї	85
Булига Олександр Перший православний період Почаївської обителі (1597 – 1712 рр.): вплив суспільних подій на монастирське становлення	88
Шевченко Андрій Земельні реформи румунського уряду у Буджаку другої половини XIX ст.	90
Галемчук Світлана Формування залізничної інфраструктури на Галицькій Гуцульщині в кінці XIX – на початку XX ст.	92
Королько Андрій Українська приватна гімназія руського (українського) педагогічного товариства у м. Городенка (1909 – 1914 рр.): становлення та практична діяльність ...	95
Гуйванюк Микола Костянтина Малицька у взаєминах з січовим рухом Галичини й Буковини на початку XX ст.	99
Бойда Андрій Родинне походження Василя Порайка (1888 – 1937 рр.)	101
Олійник Сергій, Шолк Олександр Участь Роберта Кніттля та Карла Шльосера у жовтневих боях Української Галицької Армії з денікінцями	104
Доброчинська Валентина Галичани в культурно-освітньому житті Рівного (1921 – 1939 рр.)	106
Власюк Ігор Боротьба органів більшовицької влади Волинської губернії з проституцією у середині 1920-х рр.	109
Руснак Олександр Реформи адміністративно-територіального устрою на Буковині у міжвоєнний період	11
Бабіч Олександр Приналежність до окремих етнічних груп, як фактор виживання в умовах окупації (Одеса 1941 – 1944 рр.)	113
Шульга Світлана До питання про участь волинських чехів у Русі опору (1939 – 1945 рр.)	116
Райківський Ігор, Палійчук Іванна Ольга Ільків – зв’язкова Романа Шухевича: штрихи до політичного портрету	119

Луцик Владислав Методи боротьби радянської агентури проти націоналістичного підпілля на Станіславщині у другій половині 1940-х рр. – першій половині 1950-х рр.	122
Паска Богдан «Справа педагогів»: розправа радянського режиму над прикарпатськими вчителями-патріотами наприкінці 1950-х рр.	126
Ципуга Андрій Взаємини Опанаса Заливахи із київськими шістдесятниками в першій половині 1960-х рр.	128
Філіпович Мирослава Становище церкви на Волині (1960 – 1980 рр.)	130
Притулюк Василь Охорона культурної спадщини українсько-польського порубіжжя початку 90-х рр. ХХ ст. (на прикладі церковної архітектури)	133
Пятницькова Ірина Знищення Росією історико-культурної спадщини Бахмута	135
Пунько Алла Шовковичний парк – окраса міста Слов'янськ	138
Мігальчан Ірина Дівоча коса як елемент духовного багатства українців	140

ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

Трубчанінов Сергій, Кравчук Володимир Маловідоме англomовне джерело до історії України кінця ХVІ ст.	144
Федорук Андрій Битва під Віднем (1683 р.) у висвітленні «Літопису Самовидця»	146
Христан Назарій Regis Russiae в історичній концепції Михайла Грушевського	149
Глібіщук Микола Перспективи вивчення міської історії для українських дослідників Першої світової війни	151
Кушнір Микола Статути єврейських товариств другої половини ХІХ – початку ХХ ст. як історичне джерело	154
Rus Dorin-Ioan Nachlass Raimund Friedrich Kaindl des Universitätsarchivs Graz	156
Gorzelana Joanna Pole tematyczne historii w opowiadaniach «Gwarili na Bukowinie» Zygryda Seula	159

Мінаєва Тетяна, Мінаєв Андрій Періодичні видання Союзу визволення України	160
Карнатовський Андрій Періодичні видання подільського краю під час російсько-польсько- української війни	163
Стародубець Галина Формування образу «ворога народу» мовними засобами пресових видань Волині початку 1930-х рр.	165
Ксенчук Олег Документи ЦДАВО України про науково- дослідну роботу викладачів та студентів Чернівецького медінституту на початку 50-х рр. XX ст.	168
Точиліна Ірина Західні області Української РСР у соціально-економічній політиці більшовиків XX ст.: історіографічний аналіз	170
Перегінчук Марія Опозиційна поезія у самвидавному часописі «Український вісник» (1970 – 1972 рр.)	173

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. УКРАЇНА В МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКАХ ТА АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Филипчук Олександр Русь і Свята Земля в час Хрестових походів: ідеї та їх трансляції	177
Ковалець Тарас Репетиція 1625-го: організація комісії для приборкання Війська Запорозького у маловідомій річпосполитській кореспонденції 1623 р.	180
Маркевич Оксана Конфіскаційна політика Російської імперії як управлінський механізм «приборкання» польської шляхти (на матеріалах Волинської губернії кін. XVIII ст.)	182
Хома Вікторія Становище дітей в прифронтовому регіоні Східного фронту в роки Першої світової війни	184
Юрій Михайло Особливості становлення української нації в складі Російської та Австро-Угорської імперій	187
Фечко Іван Трансформація відносин між німцями- колоністами та радянською владою в умовах утвердження сталінського тоталітарного режиму(1933 – 1945 рр.)	189

Піддубний Ігор Заходи органів правопорядку королівства Румунії з підтримання безпеки в умовах територіальних втрат	191
Скорейко Ганна «Діти Голодомору 1946 – 1947 рр.»: як вижити? (на матеріалах усних оповідей)	194
Богуцька Оксана Умови утримання жінок-політв'язнів у радянських таборах	197
Макар Віталій Імміграційна політика як форма демографічного розвитку Канади	200
Герегова Світлана Сторінки історії українського народу в авторській інтенції митця Ярослава Паладія	202
Макар Юрій Наслідки <i>Маніфесту до українського народу</i> ... для самого українського народу	205
Каліщук Оксана Україно-польські історичні суперечки у нових геополітичних реаліях	207
Карпо Василь Українсько-румунські відносини в умовах російської військової агресії	211
Нечаєва-Юрійчук Наталія Інформаційна політика ЄС: досвід протидії російській дезінформації та пропаганді ...	214
Парамонов Денис Арабо-ізраїльський конфлікт, як досвід у російсько-українському протистоянні	215
Стрільчук Людмила Гібридність російської агресії щодо України (на прикладі сучасної інформаційної війни)	218
Зигула Аліція Роль України у новій архітектурі безпеки в регіоні	221
Зуляк Іван, Кулик Соломія Функціонування Центральної школи митної варті в Гурі Кальварії (1925 р.)	223
Бестанчук Яна Формування репресивних методів впливу на місцеве населення на території повоєнної чернівецької області 1944 – 1945 рр.	225

середніх, 28 середніх шкіл. Аналогічно чинили із вищими навчальними закладами.

Із згортанням коренізації і погрому закладів освіти національних меншин цей процес торкнувся і культури, що супроводжується репресіями проти національної культурної еліти, зміною керівництва або закриттям просвітніх закладів.

Звільнення з керівних посад, арешти та страти національної еліти заперечували можливість подальшого інтегрування німецької громади в радянську систему. Антинаціональна державна політика у поєднанні з репресіями 1930-х рр. завдала тяжкого удару німцям-колоністам та загальмувала їх національний розвиток, звівши нанівець усі позитивні здобутки періоду коренізації.

Репресії охопили і церкву, особливо після проголошення «безбожної п'ятирічки».

З початком радянсько-німецької війни німецьке населення розглядається радянською владою як потенційні зрадники і шпигуни, та планують їх депортацію. Але в умовах швидкого просування німецьких військ в повній мірі це здійснити не вдалося. Після перелому в ході радянсько-німецької війни значна частина німців-колоністів пішла з відступаючими окупантами. Ті, що залишилися, були звинувачені «як посібники фашистів» і депортовані вглиб СРСР, що довершило ліквідацію німецьких поселень на Півдні України. Після завершення радянсько-німецької війни уряд СРСР домігся повернення українських німців з окупованих радянськими військами зон назад до Радянського Союзу. Всі вони як «зрадники» були відправлені у спецпоселення СРСР.

Ігор Піддубний (Чернівці)

ЗАХОДИ ОРГАНІВ ПРАВОПОРЯДКУ КОРОЛІВСТВА РУМУНІЇ З ПІДТРИМАННЯ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ВТРАТ

Впродовж червня-вересня 1940 р. королівство Румунії втратило ряд територій, які відійшли до складу Радянського Союзу, королівства Угорщини та Болгарії. Територіальні втрати змусили владу реорганізувати не тільки адміністративну діяльність, але й

проводити заходи, які включали спостереження за потенційними загрозами для державної безпеки. Документи, що містяться у фонді регіонального інспекторату поліції Сучава демонструють здійснення контролю за переселенням біженців (їх прибуття у визначені для проживання місця) з зайнятих СРСР та Угорщиною територій, як і процес регулярного відстеження ситуації, пов'язаної з діяльністю угорців на території Румунії та за її межами. Так, зверталася увага на дії окремих осіб, яких звинувачували у проведенні іредентистської діяльності (пропагандистська діяльність, участь в ревізійністських зібраннях). У зв'язку з цим відстежувалося пересування таких осіб країною, що давало відповідну звітну документацію, якою підтверджували чи заперечували появу у регіоні, ведення підривних дій. Потреба мотивувалася збереженням ворожого ставлення угорців до румунів, звинуваченням угорців у привезенні різних пропагандистських матеріалів. Базувалася вона на заяві Керівника крани І.Антонеску про судові покарання для тих, що вестимуть пропагандистську діяльність.

Для Буковини, де число сіл з угорським населенням є невеликим проблема пропаганди також була актуальною. Так, у пропагандистських діях було звинувачено римо-католицького священика Баріна Антона з громади Дорнешть повіту Редець, який агітував молодих угорців переїздити до зайнятої угорцями частини Ардялу та вступати до батальйонів "Хоробріх". так йому вдалося загітувати 100 дівчат та хлопців, які мали намір рушати до Угорщини.

Загалом у повіті Редець існували три громади з угорським населенням Дорнешть, Менеуць, Тібень, за якими встановили спостереження, зокрема на пошті переглядали листування, яке велося з Угорщиною, адже таким шляхом відправляли брошури пропагандистського змісту.

Результатом пропагандистської діяльності серед угорців Румунії на початку 1941 р. стали зобов'язання їх до переїзду в Угорщину. Проте тут мала місце і контрпропаганда, як відбулося з селянами с. Ворнічень повіту Сучава. Так, вони виявили незадоволення необхідністю залишати місце проживання, де добре велося та мали непогані стосунки з румунами. При цьому селяни мали намір відправити до Угорщини делегата, яким би вияснив

умови еміграції їх до Угорщини, донісши уряду про прагнення угорців з Буковини. Ця ситуація становила предмет зацікавлення Генеральної дирекції поліції з Бухаресту та перебувала у центрі уваги впродовж лютого-квітня 1941 р. Угорці, за прикладом репатрійованих німців, почали продавати свої мастки, маючи намір їхати до Угорщини з певними коштами. Проте перевозити кошти через кордон гроші селянам не дозволяли і єдиним виходом ставала купівля одягу чи взуття. Проте мала місце контр-пропаганда, яку вели окремі особи, як вчитель-пенсіонер Аброз Ласло, який вважав, що переселенці в Угорщині помиратимуть з голоду та радив лишатися на місці. Інформація-порада залишатися на місцях поширювалася у квітні 1941 р. і супроводжувалася твердженням, що весь Ардял має весною перейти під владу Угорщини. Тим не менше угорці з Дорнешть, Менеуць та Тібень подавали до нотаріату прохання про відмову від румунського громадянства. В результаті впродовж березня 1941 р. через прикордонний пункт Косна було репатрійовано в Угорщину 200 угорських родин. Подібні дії були можливі за умови отримання угорського паспорта та ліквідації власності на майно в Румунії. Станом на травень 1941 р. частина мешканців сіл Дорнешть, Менеуць, Тібень, Ворнічень виїхали до Угорщини, а частина їх збиралася виїжджати.

Одночасно з подібними діями в Генеральній дирекції поліції простежували розповсюдження в Румунії пропагандистських матеріалів та спостерігали й інформували поліційні інспекторати про дії угорців - громадян Румунії. Втечі в Угорщину осіб призовного віку коментували можливістю їх повторної появи на території Румунії й використання їх з метою пропаганди чи виконання інших завдань. Відстежувалися Генеральною дирекцією поліції і факти призначення на посади в зайнятому угорцями Ардялі емігрантів з Румунії. Так, це мало місце у випадку з призначенням на посаду у школу громади Бічад (повіт Трей Скауне) біженки з Дічосинмартін повіту Тирнава Міке Ковач Тот Розалії. Стосовно даної мали місце розпорядження, у випадку ведення нею ворожої Румунії пропаганди не пропускати до Румунії навіть за наявності візи. Інший випадок був з колишнім службовцем примарії Орадя Єремія Станок, засудженого за

витрати коштів до двох років в'язниці. Звільнений угорцями, він отримав "важливу посаду".

Генеральна дирекція поліції відстежувала й інші прояви діяльності угорців. Так, кооперативи з Аюда «Гандя», «Фурніка», «Угорське економічне товариство» визнавалися такими, що отримали нові інвестиції в умовах використання угорською стороною різних проявів невдоволення румунською владою. З боку голови угорської спільноти в Румунії Дярафаш Елемер мали місце рекомендації щодо фінансової підтримки угорців в Румунії. Також угорську сторону звинувачували у діях з фальшування купюри у 250 леїв та поширення її на ринку. Ситуація в угорських громадах Буковини обговорювалася і за участі представників угорської леґації в Румунії. Зрештою до 1 червня громади Буковини мали ліквідувати майно та виїхати трьома потягами через Флорешть до Угорщини.

Загалом передача північно-західної частини Ардялу Угорщині не зупинила пропагандистської діяльності серед угорців Румунії і продовжувалася у 1940-1941 рр., змушуючи відповідним чином реагувати органи безпеки Румунії.

Ганна Скорейко (Чернівці)

«ДІТИ ГОЛОДОМОРУ 1946 – 1947 рр.»: ЯК ВИЖИТИ? (НА МАТЕРІАЛАХ УСНИХ ОПОВІДЕЙ)

Голод як соціальне явище супроводжує людство впродовж усієї його історії. Війни, стихійні лиха, посухи – неминучі фактори впливу, які носять глобальний характер і потребують особливої уваги, щоб відповідно реагувати і уникнути важких соціальних наслідків. З кінця ХІХ ст. не тільки держави, але й міжнародні гуманітарні фонди та наукова спільнота шукали способи боротьби з голодом та пропонувала стратегії співпраці усіх громадянських, державних, фахових інституцій для упередження масового голоду. Однак більшовики в ході свого цивілізаційного експерименту вперше в історії використали голод як один із найефективніших інструментів подолання спротиву мільйонів селянських мас встановленню монопольного контролю над своїм життям. Голодомори стали найстрашнішою гуманітарною катастрофою ХХ ст., масштаби якої до сих пір не усвідомлені світовою

ХІV БУКОВИНСЬКА МІЖНАРОДНА
ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА КОНФЕРЕНЦІЯ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Чернівці, 27 – 28 жовтня 2023 р.

Папір офсетний. Формат 60x84/16.

Ум. друк. арк. 13,13. Зам. № 28. Тираж 100 прим.

Виготівник: ПВКФ «Технодрук»

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №1841 від 10.06.2004 р.
58000, м. Чернівці, вул. І. Франка, 20, оф.18, тел. (0372) 55-05-85